

**Проміжний звіт з виконання наукової теми
«Соціалізація вразливих груп населення в
контексті розвитку територіальних
громад в Україні (2021-2026)»
Перше півріччя 2025 р.**

Вадим Лютий

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Мета

Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити чинники, механізми та умови соціалізації вразливих груп населення в територіальних громадах України та розробити змістово-методичне забезпечення оптимізації цього процесу.

Завдання досліджень

- Визначити чинники й механізми процесу соціалізації вразливих груп населення, виникнення та загострення складних життєвих обставин в умовах територіальної громади
- Схарактеризувати умови, що сприятимуть соціалізації вразливих груп населення в територіальних громадах України
- Здійснити оцінювання існуючих практик соціальної роботи у громадах на предмет їхньої відповідності чинникам та умовам соціалізації вразливих груп
- Обґрунтувати та апробувати в системі надання соціальних послуг в територіальних громадах інноваційні моделі соціальної роботи, спрямовані на оптимізацію процесів соціалізації вразливих груп, профілактику соціальної вразливості та складних життєвих обставин, інтеграцію та соціальну адаптацію представників вразливих груп населення
- Розробити та впровадити програми та методичний інструментарій підготовки фахівців для впровадження інноваційних моделей соціалізації вразливих груп в територіальних громадах
- Розробити та апробувати навчально-методичні матеріали, модулі для підготовки студентів до соціальної роботи з вразливими групами населення в територіальних громадах

Дослідження

Оцінка потреб Рокитнянської та Білоцерківської громад Київської обл. в послугах, спрямованих на запобігання розлученню батьків і дітей (А.Дуля, А.Котелевець, В.Лютий, Я.Мартинюк)

Оцінка проблем та потреб підлітків які живуть з ВІЛ (Т.Лях, В.Лютий, С.Сапіга, Т. Спіріна)

Сімейні форми виховання, патронат над дитиною, усиновлення: шлях від намірів до прийому у своїй сім'ї дитини (Ж.Петрочко, О.Денисюк)

«Ефективні моделі соціальної підтримки сімей ВПО Києва та Київської обл.» (В.Лютий)

«Ефективність програм профілактики соціально небезпечних явищ та захворювань в громаді» (В.Лютий)

«Оцінка ризиків вчинення самогубств засудженими, які перебувають в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах» (В.Суліцький)

Оцінка потреб Рокитнянської та Білоцерківської громад Київської обл. в послугах, спрямованих на запобігання розлученню батьків і дітей

Виконавці

- А.Дуля, А.Котелевець, В.Лютий, Я.Мартинюк

Завдання діяльності

- Визначити орієнтовну кількість сімей, що належать до цільових груп дослідження, в населених пунктах рокитнянської громади, наявні у них ризики розлучення батьків і дітей та потреби у послугах, спрямованих на збереження сімей, запобігання інституціоналізації та створення належних умов для розвитку дитини;
- Охарактеризувати актуальний стан системи соціальної підтримки сімей з дітьми в Рокитнянській громаді, визначити її сильні сторони і недоліки, прогалини функціонування
- Оцінити перспективи, умови та обмеження впровадження в Рокитнянській громаді нових послуг, спрямованих на зміцнення сімей з дітьми та посилення їхньої здатності протидіяти складним життєвим обставинам, запобігання розлученню батьків і дітей та створення умов для розвитку дітей із вразливих сімей у громаді та представити рекомендації щодо їх впровадження

Результати

- Проведено кабінетний аналіз документів, що ілюструють соціальну ситуацію в Рокитнянській громаді та актуальний стан системи соціальної підтримки сімей з дітьми
- Проведено 10 глибинних інтерв'ю та 3 фокус-групи з представниками 40 сімей
- Проведено 5 інтерв'ю та фокус-групу з фахівцями-ключовими інформаторами системи соціальної підтримки сімей з дітьми
- Проведено анкетне опитування представників 204 сімей
- Подано розширений, базовий та короткий звіти за результатами дослідження

Оцінка потреб дітей та підлітків, які живуть з ВІЛ, та їхніх сімей

Виконавці

- Т.Лях, В.Лютый, С.Сапіга, Т. Спіріна

Зміст діяльності

- Розробка інструментарію оцінювання потреб дітей та сімей, пов'язаних із позитивним ВІЛ-статусом та прийомом АРТ
- Здійснення оцінки потреб дітей та їхніх сімей та чинників переривання АРТ, пов'язаних із СЖО сімей та позицією батьків
- Підготовка рекомендацій щодо соціального супроводу дітей, які живуть з ВІЛ, та їхніх сімей
- Розробка критеріїв та Дорожньої карти реагування на проблемні ситуації, що виникають у дітей, які живуть з ВІЛ, та їхніх сімей
- Розробка рекомендацій щодо нормативно-правової бази реагування на проблемні ситуації, що виникають у дітей, які живуть з ВІЛ, та їхніх сімей
- Розробка державного стандарту надання соціальної послуги супроводу сімей, що виховують дитину, яка живе з ВІЛ

Результати

- Розроблено методику оцінювання потреб дітей та сімей, пов'язаних із позитивним ВІЛ-статусом та прийомом АРТ
- Проведено 12 глибинних інтерв'ю із представниками сімей дітей, які живуть з ВІЛ
- Проведено 3 інтерв'ю з ключовими інформаторами системи надання сесіко-соціальних послуг сім'ям, в складі яких є дитина з позитивним ВІЛ-статусом
- Проведено фокус-групу із психологами та соціальними працівниками ВІЛ-сервісних організацій
- Розроблено Дорожню карту реагування та концепцію соціальної послуги супроводу сімей, що виховують дитину, яка живе з ВІЛ
- Звіт за результатами дослідження представлено на Всеукраїнському круглому столі «Відповідальність батьків», Київ, 30.12.2024

Відмова від АРТ за ініціативи батьків (представників)

Первинна опозиційність

- ВІЛ-дисидентство як позиція, сформована ще до визначення ВІЛ-статусу дитини або безпосередньо після цього

Відмова від АРТ на фоні важкого перебігу захворювання

- Складні довготривалі побічні ефекти, погіршення загального стану здоров'я, яке батьки пов'язували з АРТ, зневіра у лікуванні

Нехтування батьками потреб та інтересів дитини

- Індивідуальні особливості батьків, деструктивна поведінка (вживання ПАР, залежність, протиправна поведінка тощо), загальне соціальне неблагополуччя

Релігійні переконання

- Первинні або набуті під час лікування

Відмова внаслідок невірної оцінки ризиків лікування

- Перебільшення побічних ефектів, невірна оцінка ризиків ВІЛ

Чинники відмови батьків (представників) від АРТ дитини

Перебіг захворювання

Відсутність симптомів

Побічні ефекти лікування

Погіршення стану здоров'я дитини

Позиція батьків (представників)

Відсутність повної і коректної інформації про ВІЛ, АРТ

Недовіра до офіційної медицини

Прихильність до конспірологічних теорій

Релігійні переконання

Поведінка батьків (представників)

Самостійний пошук інформації щодо ВІЛ в інтернеті

Спілкування з групами, що дотримуються альтернативних поглядів

Асоціальна і деструктивна поведінка

Медико-соціальний супровід

Відсутність довірливих стосунків з фахівцями

Недостатнє інформування про перебіг захворювання

Бар'єри комунікації

Проблеми та СЖО сім'ї

Реагування на відмову від АРТ

Стратегія тиску як реагування на відмову представника дитини від АРТ неефективна та призводить до повної та стійкої відмови сім'ї від отримання медичних послуг

Нормативні механізми реагування, що застосовуються, не дозволяють ефективно втрутитися в ситуацію

Прогалини чинної системи

Відсутність або недостатня кількість психологів та соціальних працівників в медичних установах

Недостатньо ефективного проведення дотестового інформування та післятестового консультування батьків

Пауза у соціальному супроводі після встановлення ВІЛ-статусу дитини

Бар'єри системної взаємодії зі службами захисту прав дітей та установами-надавачами соціальних послуг через заборону розголошення ВІЛ-статусу

Відсутність спеціалізованих соціальних послуг для сімей, які виховують ВІЛ-позитивну дитину

Обмеження застосування правових механізмів

Переважаюча орієнтація на покарання замість превенції

- Норми Кримінального кодексу можуть бути застосовані лише у випадку, коли вже настала істотна шкода для здоров'я дитини
- Правові санкції не виконують превентивну функцію у випадку, коли батьки переконані, що таких наслідків не буде (ВІЛ-дисидентство)

Суперечність між правами та обов'язками батьків

- Лікування дитини лише за інформованою згодою батьків або законних представників дитини
- На батьків (представників) не покладається обов'язок щодо забезпечення лікування дитини відповідно до приписів лікарів

Заборона розкрити інформацію про ВІЛ-позитивний статус дитини третім особам

- Неможливість офіційно передати необхідну для втручання інформацію органам опіки і піклування

Рекомендації

Удосконалення дотестового інформування та післятестового консультування

Впровадження комплексної програми формування у них прихильності до АРТ

Впровадження комплексних спеціалізованих соціальних послуг «Соціальний супровід сім'ї, що виховує дитину, яка живе з ВІЛ», «Соціальна інтеграція (реінтеграція) сім'ї, що виховує дитину, яка живе з ВІЛ»

Розробка правового механізму та методичних засад реагування на відмову батьків від надання ВІЛ-позитивній дитині АРТ

Комплексна спеціалізована послуга

Соціальний супровід сім'ї, що виховує дитину, яка живе з ВІЛ»

- Пропозиція послуги після встановлення ВІЛ-статусу дитини та постановки на облік
 - Кейс-менеджмент, міждисциплінарна команда
 - Надання психологічної підтримки батькам
 - Програма формування у батьків та дитини прихильності до АРТ
 - Консультування батьків з питань догляду виховання та розвитку дитини, яка живе з ВІЛ, подолання проблем сім'ї та реалізацію прав
 - Залучення батьків та дітей до груп підтримки
 - Представництво інтересів сім'ї
 - Залучення батьків та дітей до профілактичних програм
 - Сприяння в отриманні інших соціальних послуг
-

«Дорожня карта» реагування на відмову батьків від надання ВІЛ-позитивній дитині АРТ

Реагування у випадку прямої відмови від надання дитині АРТ

Мотиваційне інтерв'ювання представника дитини

Зміна позиції щодо АРТ

Прийняття самостійного свідомого рішення щодо продовження АРТ

Повідомлення органів опіки і піклування

Інформація про клінічно доведені ознаки ненадання дитині єдиного науково підтвердженого на сьогодні лікування

Інформація про ознаки погіршення її стану здоров'я, що несуть загрозу її життю

Оцінка рівня безпеки дитини

Негайного відібрання дитини для термінового забезпечення її необхідним лікуванням

Звернення до суду щодо відібрання дитини і передання дитини під опіку

Надання дитині соціальної послуги екстреного (кризового) втручання

Оцінювання потреб дитини та її сім'ї та надання соціальних послуг

Наслідки реагування

Повернення дитини і соціальний супровід

Кримінальне переслідування

Наукові та соціальні проєкти

- «Розбудова стійкої системи громадського здоров'я», ПАКТ, USAID (Т.Лях, Н.Клішевич, Т.Спіріна, В.Лютий, А.Дуля)
- «Моніторинг та підтримка дітей в умовах війни», ЮНІСЕФ, Партнерства «Кожній дитині» (Ж.Петрочко, О.Денисюк)
- «Швидка оцінка бар'єрів і можливостей для імунізації в Дубровицькій громаді Рівненської області», проєкт MICs Technical Assistance, PATH, США (О.Швед)
- «Комплексна гуманітарна допомога постраждалим від конфлікту жителям України та громадянам третіх країн в Україні, Польщі, Румунії та Молдові», Diakonie Katastrophenhilfe та Український фонд «Благополуччя дітей» (В.Лютий)
- «Програма підтримки фізичного та психосоціального здоров'я сімей з дітьми в часи війни», Український фонд «Благополуччя дітей» за підтримки Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V. for Brot für die Welt (В.Лютий)
- «Стійка відповідь на епідемії ВІЛ і ТБ в умовах війни та відновлення України на 2024-2026 роки», БО «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД», Глобальний фонд для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією (С.Сапіга)
- "Дівчата діють", AIDS Healthcare Foundation Ukraine - AHF Ukraine (С.Сапіга)
- «UAct: Скаути в гуманітарному реагуванні для України», ВМГО «Національна Організація Скаутів України» за підтримки Всесвітньої організації скаутського руху (ВОСР) та фонду ЮНІСЕФ (С.Сапіга)

Підготовка публікацій з 2024 р.

Видання
наукометричних баз
Scopus і WoS – 3+1+1

Фахові видання та
видання, що входять
до інших
наукометричних баз –
28

Підручник, посібник –
1`

Інші публікації (2024) -
25

Публікації, заплановані на 1 семестр 2025 р.

- Заплановано – 30
- З них наукометричні – 2
- Подано до друку - 12

Узагальнюючий аналітико-прогностичний етап

- **Монографія**

- Концепція первинної та вторинної соціалізації окремих соціальних груп на мезорівні
- Моделі надання соціальних послуг вразливим групам населення, розвитку молодіжних об'єднань, волонтерської діяльності
- Узагальнення апробованих успішних практик профілактики вразливості й СЖО та надання соціальних послуг вразливим групам населення
- Модель професійної підготовки фахівців до проведення досліджень проблем представників вразливих груп громади та надання їм соціальних послуг

- **Навчальний посібник «Соціальна робота з різними групами отримувачів соціальних послуг»**

- Теоретичні засади соціальної роботи із особами та сім'ями, які перебувають в стані соціальної дезадаптації, соціального виключення та вразливості
- Сучасні моделі соціальної роботи з окремими групами отримувачів